

MUHİTTİN BAHA PARS

Dr. Muhammet KEMALOĞLU

Muhittin Baha Pars, Bursa’da 1884/85 tarihinde Baba Efendi Dergâhı’nda bugünkü Vakıf İşhanı’nın bulunduğu yerde doğmuştur. Babası, Ahmed Baba Efendi Dergâhı/Tekkesi Şeyhi, Şeyh Bahâüddîn Efendi, annesi Bursa kumandanı olan Hafız Mustafa Paşa’nın kızı Nâkiye Hanım’dır. Muhittin Baha Bey’in ailesi Umurbey’in hatta ondan önce kurulmuş olan Kozca köyünün tarihinde ve idaresinde önemli bir yeri olan 600 yıllık geniş bir ailedir. Ailesi, Pars Beyler sülalesi olarak da tanınırdı. Pars sülalesinin kökenleri, II. Murat döneminin tanınmış simalarından Pars Bey olarak bilinen Şeyh Abdullah oğlu Bedrüddin Mahmut Bey’e dayanır. Şerafettin Yakup Bey, Ağazade Ahmet Bey, Ahmet Baba Efendi ise büyük dedelerinden bazılarıdır. Seyyid Hacı Hâfız Mehmed Said Efendi, Şeyh Hâfız Bahaeddin Efendi ile El Hafız Nuri Efendi amcalarıdır. Ayrıca Bursa Belediye Başkanlığı yapan Ahmet Muhtar Bey, eğitimci ve yazar Vedide Baha Pars bu soydan gelmektedir. Umurbey’de kalan Pars ailesi mensupları başta Pars olmak üzere Seyhan, Önev, Küçükdağ ve Okay soyadları ile soylarını sürdürmektedirler.

Muhittin Baha, Bursa’nın sanat ve siyaset hayatına yön veren Pars kardeşlerin en küçüğüdür. O, büyük ağabeyi Mehmet Baha ve ortanca kardeş Hakkı Baha, Bursa’da 19. yüzyılı, 20. yüzyıla taşıyan kişiler arasında yer aldılar. Muhittin Baha Bey, büyük ağabeyi Mehmet Baha (Kendisi Reşat Nuri Güntekin’in Çalığı romanındaki Kamuran’ın esin kaynağıdır ve ilk Türk opera bestecisidir) ve Hakkı Baha (Atatürk’ün Harp Okulu’ndaki sıra arkadaşıdır ve aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin 10 kurucusu arasındadır ki, Mustafa Kemal’i İttihat ve Terakki’ye üye yapan da Hakkı Baha’dır.) ile birlikte büyüdü. Eşi Vedia Pars’tır. Ömer Muhittin Baha Pars adında bir evlatlığı vardır.

Muhittin Baha, Bursa Mekteb-i Sultânîsi’ni sonrasında da Mekteb-i Hukuk-ı Şâhâne’yi pekiyi derece ile 8 Kasım 1913’te bitirmiştir. Muhittin Baha Bey, 1906 tarihinde fakültede iken Temyiz

İstidâ Dairesinde çalışmış ve bu görevinden istifa ederek, 1909-1910 yılları arasında Bursa Hidayet Azalığı yapmıştır. Kasım 1913’te aldığı 1200/993 numaralı ruhsatname ile Dava Vekilleri Cemiyeti bünyesinde avukatlık da yapmıştır.

Muhittin Baha Bey, Bursa Sultânîsi’nde edebiyat, mantık, felsefe öğretmenliği (Muhiddin Baha Bey, Edebiyat ve Tarih-i Edebiyât-ı Osmâniye, Kitabet Muallimi), Kız Muallim Mektebi Muallimliği ile Bursa Dârü’l-Muallimât Kitabet Muallimliği yapmıştır.

Bursa, II. Meşrutiyeti coşkuyla karşılayan Anadolu kentlerinden birisi olmuştur. Bursa’da İyd-ı Millî Bayramı’nın ilk kutlaması, 10 Temmuz 1909 da gerçekleştirilmişti. Bayram günü valinin konuşmasının ardından Bursa İttihat ve Terakki Cemiyeti yönetiminden Celal Bey (Bayar), Avukat Muhittin Baha Bey (Pars) de konuşma yapmıştı. Ayrıca Muhittin Baha, Bursa’da düzenlenen İstanbul’un Fethi etkinliğinde de konuşma yapanlar arasında yer almıştı.

1915 Haziranı’nda Çanakkale Cephesi’nde vuku bulan kahramanlıkların görülmesi ve burada yaşananların tercümanı olunması için cephe bölgesine heyetler kabul edilmiştir. Ahmet Ağaoğlu, Ali Canip, Celal Sahir, Enis Behiç, Hakkı Süha, Hamdullah Suphi, Mehmet Emin, Orhan Seyfi cepheye giden heyet içerisinde yer almıştır. Muhittin Baha Bey de cephedeki askerin ve savaşın durumunu yerinde görmek, incelemek ve elde ettiği izlenimleri öğrencilerine aktarmak, “*milletimizin asar-ı hamasetini müşahede ve bilahare tabiye-i nakl ve hikâye eylemek üzere*” Maârif Nezaretinden izin talebinde bulunmuştur. Muhittin Baha Bey’in talebi uygun bulunmuş ve Osmanlı Ordu-yu Hümayunu Başkumandanlığı Vekâleti de “*Saha-i harbe Azimet arzusunu izhar eden sultaniye Edebiyat Muallimi Muhiddin Baha Bey’in*” cepheye izamına ve cephe hattındakileri görüp aktarmasına izin vermiştir.

Muhittin Baha Bey, Birinci Dünya Savaşı sonrası başlayan işgaller döneminde de boş durmamıştır. İstanbul’un işgaliyle başlayan bu sıkıntılı günlerde Beşinci Balıkesir Kongresi düzenlenmiştir.

Kongre, kapanışından bir gün önceki toplantısında Heyet-i Merkeziye'yi de belirlemiştir. Hüdâvendigâr Vilayeti adına Heyet-i Merkeziye'ye Muhittin Baha seçilmiştir. Muhittin Baha Bey, mütareke devresinde Ermeni tehciri davasını gören Bursa Divân-ı Örfiye davasında Bursa memurlarından birçoklarının parasız olarak haklarını savunmuş ve cümlesinin beraat etmesine, hak ve hakikatin meydana çıkmasına canla başla çalışmıştır.

Muhittin Baha Bey, Bursalılarda direniş fikrinin yayılmasına ve Kuvâ-yı Milliye taraftarı teşkilinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Yapmış olduğu millî eylemler nedeniyle Bursa Valisi Gümülcineli İsmail Hakkı Bey tarafından takibe uğramış ve Konya'ya sürülmüştür. Albay Bekir Sami Bey'in Bursa'ya gelmesi ve akabinde Gümülcineli İsmail'in İstanbul'a kaçması sonrası memleketine dönebilmiştir. Cemiyet; Temmuz 1919'da kurulmuş, Muhittin Baha ve ağabeyi Hakkı Baha Bey'de cemiyetin kurucuları arasında yer almıştır.

1921 yılında 724 şiirin katıldığı İstiklal Marşı yarışmasına Muhittin Baha, "M" rumuzuyla katılmış ancak kazanana verilecek 500 liralık ödül Meclis'te sorun yaratınca Muhittin Baha çekilmiştir.

Muhittin Baha daha sonrada TBMM'ye Bursa milletvekili olarak girmiştir. Mustafa Kemal'in isteğiyle Meclis Başkanlık Kurulu Kâtibi seçilmiştir. Muhittin Baha, meclisin açılışı ile birlikte muhtelif komisyon ve görevlerde de yer almıştır.

Muhittin Baha, Kurtuluş Savaşı esnasında Kuvâ-yı Milliye komutanlarından biri olmuş ve Bursa ile çevresinde Yunan birliklerine karşı savaşmıştır. Ayrıca "*Millet Yolu*" ve "*Bursa Mecmuası*" adlı gazeteleri çıkartarak Bursa kültürüne de katkıda bulunmuştur.

Muhittin Baha, "*Maddi ve manevi her türlü gelişmeye layık olan, İstanbul'a yakınlığı ve tarihi zenginliklerine rağmen ekonomik ve sosyal konularda birçok vilâyetlerden geri durumda olan Bursa'yı her alanda ileri götürmek*" maksadıyla kurulan Bursa Muhipleri Cemîyeti'nin yöneticilerinden biriydi.

"*Muallimlik mesleğini korumak, muallim ve muallimlerin içtimai vaziyetini düzeltmek, bu gayesini iktisadi ve ilmi vasıtalarla ulaştırmak*" maksadıyla 7 Mayıs 1921 tarihinde kurulan Türkiye Muallimler Cemîyeti'nin ilk genel başkanı, Bursa Milletvekili Muhittin Baha Pars olmuştur. Üyeleri arasında; İzmir Milletvekili Mahmut Esat (Bozkurt), Kütahya Milletvekili Cevat Bey, Vehbi Bey, Vasıf Çınar, Öğretmen Sadri Ethem ve Öğretmen Leman Hanım yer almıştır.

Muhittin Baha Pars, TBMM'nin 1923 seçimlerinde aday gösterilmemiş ve iki dönem meclisten uzak kalmıştır. 22-26 Nisan 1924 ve 23 Nisan-1 Mayıs 1925 tarihli Türk Ocakları kongrelerinde Türk Ocakları Merkez Heyeti'ne seçilmiştir.

Türkiye Komünist Partisi (TKP), 18 Ekim 1920'de kurulmuştur. Tevfik Rüştü Aras, Mahmut Esat Bozkurt, Yunus Nadi, Kılıç Ali, Refik Koraltan üyeleri arasındaydı. Muhittin Baha ve Hakkı Behiç Beyler, Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle partiye katılmıştı. Muhittin Baha, TKP'nin genel sekreterliğini de yapmış ve komünizmi "*...memleketi kurtaracak, milleti kurtaracak, insaniyeti kurtaracak esasat-ı ilmiye*" diye tanımlamış, heyete seçilen üyelerin TKP'ye mensup olmakla ilmi ve ahlakî seciyelerinden bir şey yitirmediklerini savunmuştur.

Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Grubu; 10 Mayıs 1921'de kurulmuş, ilk toplantısını 133 milletvekilinin katılımıyla Erkek Öğretmen Okulu'nun konferans salonunda yapmıştır. Muhittin Baha Bey de Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Grubu'nun yöneticilerindendi. Bundan dolayı, grubun mecliste aldığı kritik kararlarda daima ön planda yer almıştır.

Muhittin Baha Pars, ilk dönem milletvekilliği sonrası Bursa'da bir dönem avukatlık yapmış, avukatlık mesleğini Ankara'da da devam ettirmiştir. 14 Temmuz 1924'te Ankara Barosu'na 8 sicil numarasıyla kaydolmuştur. Muhittin Baha Pars, Ankara'da Çankırı Caddesi üstündeki Kulüp Sineması'nı (1926), ilk sinema ve tiyatro binasını işletenlerden di.

TBMM'nin Beşinci Yasama Dönemi'nde 1935-1939 Ordu milletvekili seçilmiş ve yeniden siyasete dönmüştür. 1939-1943, 1943-1946 ve 1946-1950 dönemlerinde ise Bursa milletvekilliği yapmıştır. 1950 ve 1954 yıllarında CHP'den yeniden Bursa milletvekili adayı olduysa da seçimi kazanamamıştır. 29 Ağustos 1954'te Bursa'da vefat ettikten sonra Emir Sultan Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Kaynakça

- “Dün Bütün Yurtta Seçim Yoklamaları Yapıldı”. *Son Saat*. 10 Kasım 1950, s.2.
- “Nurettin Paşa Muhittin Baha’ya Karşı Kazalarda Ekseriyet Aldı”. *Cumhuriyet Gazetesi*. 3 Şubat 1925.
- Akkılıç, Yılmaz. *Bursa Ansiklopedisi*. Bursa: Bursa Kültür ve Sanat Yayınları, 2002.
- Akkılıç, Yılmaz. *Kurtuluş Savaşı’nda Bursa*. Birinci Kitap, Mondros’tan İşgale, Bursa: Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları, 2008.
- Akkuş, Turgay. “*Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Bursa Kent Tarihinde Gayrı Müslimler*”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarh Enstitüsü, İzmir 2008.
- Artaç, Arman. “*Ziya Gökalp’in Milli Müziğimizi Oluşturmakla İlgili Düşüncelerinin Atatürk’ün Aynı Doğrultudaki Fikirlerine ve Çağdaş Türk Müziğine Etkiler*”. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (INIJOSS), 2019, C.8, Sayı: 2.
- Atay, Falih Rıfkı. *Mustafa Kemal’in Mütareke Defteri ve 19 Mayıs*. Mayıs 1999. (Nurer Uğurlu başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır.)
- Aydın, Mesut. “*Cumhurbaşkanlığı Arşivi Belgeleri Işığında Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun Kuruluşu ve Ülke Geneline Gruba Ait Heyet-i Merkeziye Listelerinin Oluşturulması*”. *Turkish Studies*. 2014, C.9, Sayı:4; 97-137.
- Bayraktar, Adile Nuray. “*Başkent Ankara’da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar*”. *Ankara Araştırmaları Dergisi*. Haziran 2016, C.4, Sayı:1; 67-80.
- Becerikli, Sabri ve Muammer Demirel. “*Osmanlı’dan Cumhuriyet Bursa’sına Miras Kalan Öğretmen Okulları (1883-1975)*”. *Uludağ Üniversitesi, Journal of History Studies*. 2017, C.9, Sayı:1; 65-84.
- Bilgi, Selma Güler. “*Erken Cumhuriyet Döneminde Bursa’da Gündelik Yaşam (1923-1950)*”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2006.
- Birinci Türk Ocakları Umumi Kongresi Zabıtları.
BOA., DH.EUM.VRK, 25/49.
- Bozkurt, Celil. “*Milli Mücadele Döneminde Muhittin Baha Pars*”. *Atatürk Yolu Dergisi*. 2015, Sayı: 56; 11-32.
- Bursa Mecmuası*, Bursa: Vilayet Matbaası, 1916-1920. Yayımlayan: Bursa Muhibleri Cemiyeti; Müdürü: Muhiddin, Baha [Pars]. nos. 1 (1 Kanun-ı evvel 1917)-6, 8 (15 Mart 1918), AP95.T8B85 <http://pi.lib.uchicago.edu/1001/cat/bib/4694191> (University of Chicago Ottoman Microforms Project) [OFC747].
- Cumhuriyet, Sayı: 7663, <https://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/yazar/63-OKTAY+AK-BAL/1973/9/27.xhtml> (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2022).
- Çoruk, Ali Şükrü. “*Bir Gelenek İcadı Olarak II. Meşrutiyet Döneminde Gerçekleştirilen İstanbul’un Fethi Törenleri*”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 2016, Sayı:7; 79-98.
- Demirel, Ahmet. *Birinci Mecliste Muhalefet*. 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi BOA., DH.I.UM.EK., 53.47.1.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi BOA., HSDHADB., 4.88.1.
- Eğilmez, Mümtaz Şükrü. *Milli Mücadele’de Bursa*. İstanbul: İstanbul Tarih Yayınları, 1980.
- Erdem, Yasemin Tümer. *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Kızların Eğitimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2013.
- Ertekin, Rıza. “*Muhittin Baha Pars’ın Hayatı ve İstiklal Marşı*”. *Bilanço Dergisi*. 2013, Yıl: 15, Sayı: 145; 44-45.
- Ertuğrul Gazetesi*. 3 Ağustos 1911. Raif Kaplanoğlu’ndan e-posta ile alınan belge.
- Ertuğrul*, 30.B.1329/27 Temmuz 1911, Sayı: 68; 2.
- Hüdavendigâr Vilayeti Salnâmesi*. Bursa: Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr, 1287/1870-1927, s.440.
- Kamutay Albümü: 1935-The Parliament Album*. 1935.
- Kaplanoğlu, Raif ve Ozan Kaplanoğlu. *Tipodan Ofsete Bursa Basın Tarihi (1866-1974)*. Bursa: Nilüfer Belediyesi, 2019.
- Kaplanoğlu, Raif ve Turgay Akkuş. “*Meşrutiyetten Sonra Bursa’da Sivil Örgütlenme*”. *Bursa Araştırmaları Dergisi*. Kış 2005, Sayı: 8; 10-15.
- Kaplanoğlu, Raif. *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*. İstanbul, 2001.
- Kaplanoğlu, Raif. *Bursalı Şair ve Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*, 1988.
- Kemaloğlu, Muhammet. “*Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*”. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2022.

- Kepecioğlu, Kamil. *Bursa Kütüğü*. C.I, Haz. Hüseyin Algül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara ve M. Asım Yediyıldız. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.
- Kepecioğlu, Kamil. *Bursa Kütüğü*. C.III, Haz. Hüseyin Algül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara ve M. Asım Yediyıldız. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.
- Kılıç, Selami. “*Batı Anadolu Gezisi Esnasında Mustafa Kemal Paşa ’yı Karşılama Törenleri*”. Atatürk Dergisi. 1989, C.1, Sayı: 3; 146-174.
- MF.MKT.1210.84.1-5 (H-21-09-1333).
- Millet Yolu*. 7 Şaban 1338/26 Nisan 1920.
- Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi.
- Öztürk, Yücel. *Bursa Basın Tarihi*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2012.
- Pars, Muhittin Baha. TBMM Üyeleri İçin Tercüme-i Hal, Sicil: 318, Dosya:45, Seçim Dairesi: Bursa, TBMM Arşivi, D:5, İctima Senesi:76, Fevkalâde.
- Pars, Muhittin Baha. “Sevgili Hemşehrilerime”. *Millet Yolu*. 18 Recep 1338/7 Nisan 1920.
- Resmî Gazete*. Sayı: 11048, 1 Mart 1962 Perşembe, s.45.
- Resmî Gazete*. Sayı: 6478, 12 Aralık 1946, Sahile:11507.
- Resmî Gazete*. Sayı: 9548, 1 Mart 1957 Cuma, s.16562.
- Tanin*. nr. 1966, 31 Mayıs 1330, 13 Haziran 1914, s. 4.
- Tanyer, Turan. “*Ankara Kitabevlerine Dair...*,”. Ankara Araştırmaları Dergisi. Haziran 2013, C.1, Sayı: 1; 113-129.
- TBMM Albümü (1920-2010), 1. Cilt, 1920-1950.(2010).TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Haziran.
- TBMM Albümü 1920-2010, Ed. Sema Yıldırım ve Behçet Kemal Zeynel, C:1, Ankara: TBMM Yayını 2010.
- TBMM Z.C., D:1, C:6, Oturum 101, 22 Kasım 1336 (1920), s.16.
- TBMM Z.C., D:1, C:9, Oturum 6, 12 Mart 1337 (1921), s.85.
- Teke, Ali Vehbi. “*Türkiye Büyük Millet Meclisi ’nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri*”. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2009.
- Tuncay, İlkay. “*Balıkesirli Bolak Ailesi ve Türkpetrol Vakfı*”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006.
- Tunçay, Mete. *Türkiye ’de Sol Akımlar (1908-1925)*. 3. Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1978.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi*. D:1, C:1, Oturum 1, 23 Nisan 1336 (1920), s.2.
- Üstel, Füsun. *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Vakit*. 14 Ocak 1339/1923, No. 1830.

Atıf

Kemaloğlu, Muhammet. “*Muhiddin Baha Pars*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2023.

Muhammet Kemaloğlu, “*Muhiddin Baha Pars*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2023.